

till

Beredningsutskottets utlåtanden och memorial för år 1892.

Förslag om inskränkning i arbetstiden för arbetare i stadens tjenst.

Motion.

Det torde icke vara herrar stadsfullmäktige obekant, att det berättigade i krafvet på en förkortad arbetstid åt kroppsarbetarne numera blifvit så allmänt insedt och erkänt, att dels en ständigt fortgående minskning i arbetstiden eger rum och dels lagstiftningen flerstädes antingen redan blifvit ändrad till förmån för detta anspråk eller kan väntas inom kort skola blifva det. Jag erinrar i detta hänseende om, att i England frågan om 8 timmars dagen, åtminstone beträffande vissa stora kategorier af arbetare, är den förnämsta frågan på detta lands sociala dagordning, att många stora fabriker därstädes redan genomfört denna reform, att arbetstiden i flere af de Förenta Staterna är lagfäst till 8 timmar för privatindustrien och äfvenledes till 8 timmar för arbetare i unionens tjenst, samt att Englands australiska kolonier redan hafva en maximal arbetsdag af 8 timmar. Att äfven inom öfriga kulturländer en stark utveckling i samma riktning förestår, kan väl ej betviflas, om det ock må vara sannolikt, att ett allmänt införande af 8 timmars dagen ej är omedelbart förestående.

Många anse denna rörelse blott vara ett uttryck för sträfvan, hvilka hafva till mål ett omstörtande af den bestående samhällsordningen och åsyfta slutmål, som den lugna eftertanken endast kan betrakta såsom utopier. De, som hysa en sådan uppfattning af den nämnda rörelsens karaktär, anse den naturligtvis vara skadlig och följaktligen böra undertryckas, hvarvid de dock synas för-

bise, att en förkortad arbetstid icke i och för sig kan medföra sådana följder som de ofvannämnda, och att frågan därom är en i politiskt hänseende mycket fristående fråga med en så ofantligt stor social och humanitär betydelse, att den är förtjent af att särskildt behandlas och så vidt möjligt lösas. Den är enligt sin natur helt och hållet oberoende af alla politiska trosbekännelser och bör endast betraktas såsom en humanitetsfråga, hvilken enligt skenet har vunnit sin stora omfattning genom politisk agitation, men i verkligheten därigenom att den står i full harmoni med en förädlad uppfattning af de ömsesidiga pligter, samhällsklasserna hafva mot hvarandra, och om de bördor, som skäligen kunna påläggas de olika kategorierna af samhällets medlemmar. Om frågan, såsom rättvist är, uppfattas på detta sätt, blir det en naturlig sak för oss alla att understödja detta sträfvande i den mån och öfverallt, där sådant utan störning af den normala utvecklingen och fortgången af samhällsarbetet kan ske.

Äfven i vårt land har fordran på förkortad arbetstid framträdt i bestämd form och med stor kraft. Den har ock medfört synbara verkningar, i det att längden af en arbetsdag i många, kanske de flesta industriella etablissement i Sverige endast uppgår till eller föga öfverstiger 10 timmar, hvilken arbetstid med 1 à 2 timmar understiger den, som för blott 1 à 2 årtionden ännu var allmän här i landet. Såsom exempel må anföras följande uppgifter, hvilka jag personligen inhemtat vid de uppräknade fabrikerna (år 1890):

	Antal arbetare.	Arbetstid, timmar.
Kockums mek. verkstad i Malmö	600 man	10
» varf, Malmö	500 »	10
» tobaksfabrik, Malmö	250 »	10
Möllers stråhattfabrik, Malmö.....	16 »	(varierande) 9½ à 10½
Makaronifabriken, Malmö	7 »	10
Hultman & C:o chokladfabrik, Malmö	120 »	10
Arlöfs leksaksfabrik, Arlöf	30 »	10
Helsingborgs mek. verkstad	150 »	10½
Hattendorfs portemonnäfabrik, Malmö	16 »	10
Malmö kaffesurrogatfabrik	16 »	10
Skromberga tegelbruk	160 »	10½
Sundells mek. verkstad i Halmstad	100 »	10
Wallbergs hattfabrik d:o	200 »	10
Uddevalla tunnbindarfabrik	20 »	vanligen 10

	Antal arbetare.	Arbetstid, timmar.
Cösters snickerifabrik, Uddevalla.....	30 man	10
Ronneby kärnfabriks valsverk (16 timmars hvila).....		8
Landskrona sockerfabriksaktiebolag.....	250 »	10½
Skånska superfosfat och svafvelsyrefabriksaktiebolaget, Helsingborg		10½
Limhamns cementfabrik.....	300 »	10
» snickerifabrik	40 »	10
Kosta glasbruk... ..		10
Lessebo pappersbruk	300 »	10
Karlskrona lampfabrik	50 »	10
» nya galvaniseringsfabrik.....		10
Motala	500 »	10
Motala valsverk (16 timmars hvila).....		8

Hvilken ställning privatindustrien intager till denna fråga, torde här af vara tämligen tydligt. Den har synbarligen erkänt det berättigade i krafvet på arbetstidens afkortning och är på god väg att blifva enig om, att 10 timmars arbetsdag är den hos oss för närvarande mest lämpliga. Jag fäster uppmärksamheten på, att tabellen icke upptager exempel från endast storindustrien eller från de mekaniska verkstäderna utan äfven omfattar mycket små etablissement och jämväl industrier af mycket olika slag.

Samma förhållande träder oss till mötes vid statens fabriker, såsom exempel hvarpå jag vill anföra följande uppgifter från desamma:

	Arbetstid, timmar.
Liljeholmen (lördagarna 9)	10
Marieberg (» 8½).....	10½
Varfvet i Karlskrona	10
» i Stockholm	10½

Och hvad slutligen ställningen i Stockholm beträffar, torde den tillräckligt belysas genom följande uppgifter:

	Arbetstid, timmar.
Aktiebolaget Boëthii korkfabrik.....	10
» Atlas	10

	Arbetstid, timmar.
Wideströms aktiebolag	10
Barnängens tekniska fabrik	10½
Bergsunds mekaniska verkstad.....	10
Nybergs glödlampfabrik	10
Lyths instrumentfabrik (lördagarna 9)	10
Stahlins korkfabrik	10
Aktiebolaget Göranssons mekaniska verkstad.....	9 à 10
» Svenska kapsylfabriken	10½
Stockholms gelatinfabrik	10½
Ekmanska snickerifabriken (lördagarna 6)	10

Om alla dessa data jämföras med hvarandra, torde det befinnas, att ställningen i allmänhet för närvarande är sådan, att arbetstiden för statens såväl som för privatindustriens arbetare tenderar till minskning och, hvad vårt land angår, i ett mycket stort antal fall, kanske i de allra flesta, redan nedgått till 10 timmar för alla dagar utom lördagarna, för hvilka icke sällan en ännu kortare arbetstid är fastställd.

Den ställning, Stockholms kommun f. n. innehar i denna fråga, är, så vidt jag kunnat finna, icke betingad af någon bestämd uppfattning af den ena eller andra arbetstidens lämplighet eller skälighet. Jag förmodar detta däraf, att enligt de underrättelser, jag inhemtat, arbetstiden för i stadens tjänst anställda arbetare är tämligen variabel, från 10 till 12 timmar eller mera, såsom framgår af nedanstående tablå, hvilken jag har anledning tro vara i hufvudsak riktig.

Vattenledningsverket.

5 maskinister	} hafva omvexlande 6 timmars arbete och 6 timmars fritid dygnet om eller 12 timmars arbete och 12 timmars fritid.
9 eldare	
2 kollämpare	
5 putsare och pannrengörare	} 12 timmars arbetstid.
4 filare	

9 ordinarie och 2 extra distriktsförmän — 12 timmars arbetstid och skola dessutom stå till disposition när som helst.

7 biträden till distriktsförmännen hafva samma arbetstid.

På sommaren äro anställda 250 à 300 man för utarbetena med 12 timmars arbetstid, därvid de ofvannämnda förmännen skola närvara för tillsyn.

Gasverket.

För gasproduktionen under sommaren 24 man med 12 timmars arbete och 12 timmars hvila genom natt och dag.

För gasproduktionen under vintern 80 man med samma arbetstid.

Alla öfrige 250 à 300 man hafva 10 timmar.

Maria sjukhus.

1 maskinist tillgänglig dygnet om.

2 eldare med 12 timmars vakter dygnet om under 9 månader af året. Under den öfriga delen af året 12 timmars dagsarbete.

9 tvätterskor }
2 manglerskor } 11 timmars arbete pr dag.

Sjukhuset S:t Göran.

2 maskinister med 12 timmars (dag och natt) vakter under vintertiden.

4 eldare med 8 timmars arbete och 8 timmars hvila i ständig cirkulation, således vissa dagar 16 timmars arbete, i medeltal 12 timmar.

4 tvätterskor 11 à 12 timmar pr dag.

Sabbatsbergs sjukhus.

1 maskinist tillgänglig dygnet om.

2—4 eldare (efter årstiden) alltid 12 timmars vakter med natt-tjenst.

4 tvätterskor }
1 strykerska } 11 timmars daglig arbetstid.

Stadens renhållningsverk.

Arbetarne i staden 6 à 7 timmars nattarbete och under dagen till disposition.

Denna tabell antyder, att ingen viss arbetstid är allmänt genomförd, enär variationerna i arbetstid äro tämligen betydliga, och tillika synes, att arbetstiden i intet fall understiger men i ganska stor omfattning öfverstiger den arbetstid af 10

timmar, som privatindustrien och staten numera anse det vara skäligt att fordra af sina arbetare.

Anledningen till dessa förhållanden beträffande kommunens arbetare torde väl få anses vara, dels att de särskilda inrättningarna utvecklats sig oberoende af hvarandra, dels att omsorgen om kommunens intresse föranledt vederbörande att försöka såvidt möjligt undvika att ådraga kommunen större utgifter, än som varit nödvändiga för inrättningens behöriga drift. I brist på enhetliga bestämmelser om arbetstidens längd, har denna därför i hvarje särskildt fall blifvit bestämd, på sätt man ansett vara lämpligast.

Jag vill här uttryckligen betona, att jag icke klandrar dem för dessa åtgöranden, enär de därvid endast gjort sin pligt, en förklaring, som jag gör så mycket hellre, som jag har mig med visshet bekant, att personer, som därvid kunnat handla annorlunda och fastställa en kortare arbetstid, ej ansett sig böra göra detta, just därför att de ansett, att gången af de arbeten, som de blifvit satta att leda, därigenom skulle i någon mån kunna komma att lida, och jag betviflar ej, att samma bevekelsegrund talat hos dem alla. Men lika visst som det bör erkännas vara deras fulla rättighet att icke blott gå fria från tadel i detta hänseende utan jämväl erhålla tack för den omsigt, de visat om kommunens intresse, lika visst synes det mig också vara, att det är kommunalstyrelsens pligt att tillse, det kommunens arbetarekår såsom helhet erhåller en så fördelaktig ställning, som omständigheterna kunna tillåta, och i alla händelser ej en ofördelaktigare än de industrielle arbetarnes inom landet i öfrigt och särskildt inom denna kommun själf.

Jämförelsen mellan de tabeller, jag här framlagt, tyckes visa, att denna sak blifvit i någon mån förbisedd, och hvad jag med denna motion åsyftar är, att skälig rättelse härutinnan må vinnas.

Jag kan nämligen icke tro, att Stockholms kommun behöfver eller bör begära mera arbete af sina kroppsarbetare än staten eller åtminstone ej mera än enskilde industriidkare eller bolag. På dessa utöfvar konkurrensen ett ständigt tryck, som ensamt sedt verkar i riktning åt arbetstidens förlängning eller försvårar dess förkortning, och då privatindustrien detta oaktadt kunnat tåla arbetstidens förkortning, torde det äfven vara möjligt för Stockholms kommun att göra det samma. Jag ber därför att få underställa herrar stadsfullmäktiges pröfning, om det ej kan anses vara rättvist och skäligt, att staden af sina arbetare ej fordrar längre arbetstid än 10 timmar, och låta sig göra att minska arbetstiden till denna

storlek för veckans alla dagar utom lördagarna, för hvilka en ytterligare afkortning synes böra ske.

Om denna uppfattning vinner herrar stadsfullmäktiges bifall och maximiarbetstiden under dagen för kommunens arbetare således bestämmes till 10 timmar, följer däraf, att äfven vissa andra ändringar i arbetstiden böra företagas. Det torde nämligen vara obestriddigt, dels att nattarbete är vida mera ansträngande än dagarbete, dels att vissa arbeten äro mera anstängande och ohelsosamma än andra. Arbetstiden för dessa kategorier bör då äfven sättas lägre än arbetstiden för dem, hvilka hafva endast dagarbete och få utföra detta under gynnsammare sanitära förhållanden. Om arbetstiden i allmänhet fastställles till 10 timmar för dagarbete, bör den således för dylika undantagsfall göras kortare. Till sådana fall bör enligt min mening räknas dels allt nattarbete och dels sådant arbete, som tillkommer arbetare vid stadens renhållningsverk samt eldarne (vid ångpannor, gasretorter o. s. v). De senares arbete, som ofta delvis *tillika* är nattarbete, är icke blott i och för sig tyngre och mera ansträngande utan äfven helsovådligare än de flesta öfriga kroppsarbeten i kommunens tjenst. De ofta återkommande natt-tjensterna, de vid omväxling från dag- till natt-tjenst (eller tvärtom) förekommande så kallade långvakterna, uppgående från 18 ända till 24 timmar, koldammet och delvis äfven de framträngande förbränningsgaserna, som måste inandas, de häftiga temperaturväxlingarna, för hvilka de äro utsatta i närheten af eldstäderna, göra eldarnes arbete till ett bland de mest helsoförödande, som finnas. Allt arbete af detta slag anser jag därför böra göras kortvarigare än annat och såsom regel ej böra upptaga mera tid än 8 timmar i dygnet. Privatindustrien har äfven härvid föregått med exempel, i det att t. ex. valsverksarbetare (vid Motala, Ronneby m. fl. ställen) och grufarbetare vid arbete under jorden (t. ex. under Fagersta samt Norbergs gemensamma grufveförvaltning) endast hafva 8 timmars arbete pr dygn. För en sådan indelning talar äfven den omständigheten, att det endast därigenom är möjligt att erhålla en jämn delning af dygnets 24 timmar.

Liknande hänsyn torde jämväl böra göras gällande i fråga om totala arbetstiden för arbetarne vid stadens renhållningsväsende vid Riddersvik o. d.

Äfvenså vill jag särskildt taga uppmärksamheten i anspråk för ytterligare en klass af arbetare, för hvilka en kortare arbetstid än 10 timmar synes vara skälig, nämligen de kvinnor, som äro anställda vid kommunens tvättinrättningar. Äfven detta arbete, som betingar en ständig vistelse i lokaler, hvilka från golf till tak äro betäckta med fuktighet och till hela sin luftmassa mättade därmed, kan ej

vara annat än i högsta grad menligt. Det är så icke blott för den ständiga fuktighetens skull, utan äfven därför att arbeterskorna icke kunna undvika att åtminstone vintertiden ömsevis utsättas för starka upphettningar och hastiga afkylningar, d. v. s. häftiga temperaturväxlingar, och dylika äro, såsom bekant, att räkna till de skadligaste inverknings, för hvilka organismen kan blifva utsatt. Därtill kommer, att detta arbete utföres af qvinnor, d. v. s. af personer, hvilkas fysiska kraft i regeln är mindre än männens, ett förhållande, som jämte andra hänsyn förmått lagstiftningen i alla civiliserade länder att gifva qvinnorna fördelaktigare ställning än männen beträffande arbetstidens längd. Om 10 timmars arbetstid för männen anses skälig, för så vidt arbetet ej är helsovådligt, och 8 timmar, ifall det medför direkt men för helsan, torde det således böra medgifvas, att en längre arbetstid än allra högst 8 timmar för qvinliga arbetare, sysselsatta med för helsan skadliga arbeten, ej bör förekomma. Jämväl beträffande denna speciella del af frågan, anhåller jag således om herrar stadsfullmäktiges pröfning och beslut.

Hvad slutligen angår ersättningen för det utförda arbetet, i händelse detta blir inskränkt till en kortare tid än nu, torde böra bemärkas, dels att erfarenheten mångfaldiga gånger förut ådagalagt, att arbetstidens förkortning inom de gränser, jag här föreslagit, i allmänhet icke har till följd en motsvarande minskning i arbetskvantitet, dels ock att den nuvarande arbetslönen, försåvidt den anses vara skälig ersättning för *ett dagsverke*, icke blir oskäligt hög, därigenom att *tidsmättet* på ett dagsverke, en dags arbete, undergår en förändring, förestafvad af en med tidsandan bättre öfverensstämmande uppfattning af hvad som skäligen bör fordras, för att ett dagsverke skall anses vara fullgjordt. I betraktande häraf synes det ock vara rättvist, att samtliga de här ofvan föreslagna minskningarna i arbetstiderna böra ske med fullständigt bibehållande af de aflöningsförmåner, som nu äro gällande. Samma uppfattning har ock, enligt hvad jag har mig bekant, blifvit tillämpad vid vissa föregående tillfällen af arbetstidens förkortning för kommunens arbetare. Så t. ex. medgaf gasverkets öfveringeniör den 20 maj 1890 arbetstidens sänkning från 11 till 10 timmar för en del af gasverkets arbetare, därvid förklarande, att aflöningen skulle blifva bestämd så, att den blefve ungefär lika för 10 som förut för 11 timmar, en förklaring, som synes mig vara förtjent af obetingadt gillande. Ett faktum är det ock, att arbetstidens förkortning inom privatindustrien icke varit åtföljd af någon som helst minskning i arbetarnes löneförmåner.

Ehuru jag icke i detalj känner alla de förhållanden, som måste tagas i betraktande vid frågans afgörande, eller arten af de svårigheter, som i de särskilda

fallen kunna uppstå genom arbetstidens förkortning, tillåter jag mig dock, på grund af hvad jag i det föregående har anfört, hemställa, att herrar stadsfullmäktige efter verkställd utredning af hithörande förhållanden ville taga i öfvervägande, huruvida det må låta sig göra

att den dagliga arbetstiden för arbetare, anställda i Stockholms stads tjenst, inskränkes till högst 10 timmar och i de fall, då arbetet skall utföras under natten eller är af helsofarlig beskaffenhet, inskränkes till högst 8 timmar;

att afdrag å dessa arbetstider ske på de dagar som föregå helg- och söndagar;

att nämnda inskränkningar i arbetstiden ske utan minskning af den ersättning, som arbetarne skolat erhålla för den oafkortade arbetstiden.

Stockholm den 1 oktober 1892.

S. A. ANDRÉE.